

VERGİ MÜKELLEFLERİNİN “ÖDEMEDE UYGUNLUK KURALI’NA” İLİŞKİN ALGILARI: BOLU İLİ ALAN ARAŞTIRMASI

Yunus DEMİRLİ*

Yaşar AYYILDIZ**

Tarık VURAL***

ÖZ

Vergilemede gerek mali gerekse diğer amaçlara ulaşabilmek için uyulması gereken pek çok kural bulunmaktadır. Bu çalışmada idarenin vergilemede mali amacı gerçekleştirmek için uyması gereken ve vergilerin mükelleflerden en uygun yer, zaman ve şekilde alınmasını öneren “Ödemede Uygunluk Kuralı” incelenmiştir. Çalışma kapsamında, “Ödemede Uygunluk Kuralı” ile ilgili olarak, vergi mükelleflerinin düşüncelerini ölçmek amacı ile Bolu ili genelinde ankete dayalı bir alan araştırması ve buna dayalı istatistikî analizler yapılmıştır. Çalışmada vergi mükelleflerince mevcut gelir vergilemesindeki geleneksel ödeme yer, zaman ve yöntemlerinin uygunluğuna karşın, teknolojik ortamlardaki ödeme yerlerinin nispeten gelir ve eğitim düzeyi düşük ve yaş seviyesi yüksek kesimlerce uygunsuzluğu bulunan sonuçlar arasındadır.

Anahtar Kavramlar: Vergileme, Vergileme Kuralları, Ödemede Uygunluk Kuralı.

TAXPAYERS' THOUGHTS ON “PRINCIPLE OF CONVENIENCE IN TAXATION”: A FIELD RESEARCH IN BOLU PROVINCE

ABSTRACT

There are so many rules that must be followed in taxation in order to achieve both fiscal and other purposes. In this study, "**Principle of Convenience in Taxation**" has been examined that orders collecting taxes from taxpayers by the most appropriate place, time and methods and tax administration must comply to achieve fiscal purpose in taxation. In the article, in order to measure taxpayers' thoughts in relation to "Principle of Convenience in Taxation", we conducted a field questionnaire study applied all around Bolu province and made some statistical analysis based on this. As a result, while overall it is considered appropriate that the traditional payment place, time and methods in existing income taxation, the place of payment in technological environment is considered non-appropriate by the relatively low levels of income and education and elderly sections of society.

Keywords: Taxation, Taxation Rules, Principle of Convenience in Taxation.

* Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü.

** Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü.

*** Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü.

GİRİŞ

Kurallar, sosyal yaşam içerisindeki ilişkilerimiz ve etkileşimlerimizde davranışlarımıza yön veren, sınırlayan, ideal ve evrensel olduğu ölçüde uyulması gereken prensiplerdir. Sosyal yaşam içerisinde insanlarla insanlar arasında kurulan ilişkiler yanında, insanlarla devlet arasında da ilişkiler kurulabilmektedir. Bireylerle devlet arasında kurulan bir tür mali-ekonomik ilişki olan vergi konusunda da uyulması gereken bazı kurallar bulunmaktadır. Zira kuralların en önemli özelliği belirsizliği azaltarak öngörülebilirlik ve istikrar sağlamalarıdır. Kurallar sayesinde bireyler ilişki kurdukları taraflar karşısında neleri yapacaklarını ve neleri de yapmayacaklarını önceden bilirler (Aktan, Vural, 2006: 1-2).

Vergileme kuralları kısaca vergilemeden beklenen amaçları gerçekleştirmek için hukuki mevzuatın oluşturulmasında temel alınan ilkeler olarak tanımlanabilir. Vergileme ile güdülen amaçları gerçekleştirmek için mükelleflerin uyması gereken kurallar olduğu kadar idarenin de uyması gereken kurallar bulunmaktadır. Bu çalışmanın konusunu oluşturan ödemede uygunluk kuralı esasen vergileme alanında devletin uyması gereken bir kuraldır.

Vergilemenin en temel amacı, “kamu harcamalarının finanse edilmesi için gerekli olan kaynağı sağlaması” şeklinde tanımlanan mali amaçtır. Mali amacı gerçekleştirmek için idarenin uyması gereken vergileme kurallarını Adam Smith; adalet, belirlilik, ödemede uygunluk ve tahsilatta ekonomiklik olarak sıralamıştır. Bir bakıma idare bu kurallara uyduğu sürece hedeflediği vergi gelirlerini tahsil edebilecektir. Bu çalışmada üzerinde durulan vergileme kuralı maliye psikolojisinin önemli konularından biri olan mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunun dolayısı ile mali amacının gerçekleştirilmesi açısından son derece önemli gördüğümüz Adam Smith’in deyişiyle *ödemede uygunluk* kuralıdır.

Zira vergi ahlakının, bilincinin ve kültürünün zayıf ve vergi zihniyetinin olumsuz olduğu ülkelerde, vergiye gönüllü uyumu sağlamada yardımcı nitelikte olan ödemede uygunluk kuralının mali mevzuatın oluşturulmasında dikkat edilmesi gereken önemli hususlardan biri olduğu söylenebilir. Uygulanan vergi politikalarının mükelleflerin vergi ödeme eğilimlerini olumlu yönde etkileyerek, vergi kaçakçılığına başvurmalarını mümkün olduğu kadar sınırlandırmaları, böylece vergi gelirlerini arttırma hususunda yapacağı çabaların başarısı, diğer etkenlerin yanı sıra vergi politikaları oluşturulurken ödemede uygunluk ilkesine verilen öneme bağlıdır (Turhan, 1998:193).

Mükelleflerin ödeme olanaklarına en yüksek düzeyde sahip bulunduğu zamanda ve uygun koşullarda vergisini ödemesi düşüncesinden kaynaklanan ödemede uygunluk kuralı, verginin yük olarak mükellefler arasında dağılımı bakımından değil, tutarların alınma dönemleri ve koşulları bakımından eşit ve uygun olarak dağılımını gerektirmesi nedeniyle önem taşımaktadır. Bir yönüyle ödeni-

len vergi dolayısıyla mükelleflerin fazla zorlanmamasını amaçlayan bu kural, diğer yönden mükellefler arasında ayırım yapılmaksızın uygulandığı ölçüde vergi adaleti açısından olumlu sonuçlar doğurabilmektedir (Akdoğan, 2011:215-216).

I. VERGİLEME KURALLARI VE GELİR VERGİLERİ MEVZUATI AÇISINDAN VERGİLENDİRMEDE UYGUNLUK

Vergi gelirleri, iktisadi ve sosyal sistemleri farklı olsa da, günümüz devletlerinin en önemli finansman kaynaklarından biridir. Devlet egemenliğinin bir göstergesi olan vergileme yetkisi, mali amaçlar dışında sosyal ve ekonomik amaçlarla da kullanılmaktadır. Egemenliğin göstergesi olan vergileme yetkisinin kullanımı sonucu yasalaşan vergi kanunlarının kendilerinden beklenen mali, sosyal ve ekonomik beklentileri karşılayabilmesi ilgili kanunların vergileme kurallarına uyumuna bağlıdır (Tekir, 1990:38). Vergilerin mükelleflerden zorla tahsil edilmesi bu özelliklerinden dolayı mükelleflerin davranışları ve ekonominin işleyişi üzerinde etkiler meydana getirmesine neden olmaktadır. Bu sebepten vergi yapısının toplumun ekonomik hedeflerinin gerçekleşmesine engel olması istenmiyorsa, vergilerin seçiminde ve uygulanmasında bazı kurallara uyulması gerekmektedir (Due, 1967:109).

Vergileme kuralları/ilkeleri; vergiden beklenen fonksiyonların gerçekleştirilmesi için vergi sisteminde yer alan vergilerin seçiminde, tekniğinde, düzenlenmesinde ve uygulamasında göz önünde tutulması gereken hususlar olarak tanımlanmaktadır (Nadaroğlu, 1992:307; Pehlivan, 2013:145; Eker, 1996:143). Vergileme kurallarının tanımdan da anlaşılacağı üzere olanı değil, olması gerekeni ifade ettikleri ve bu nedenle sübjektif olma tehlikesi ile karşı karşıya kaldıkları söylenebilir. Bu tehlikeden kurtulmanın yolu, vergileme kurallarının bağlı buldukları şartların ve dayandığı hipotezlerin açıkça belirtilmesinden geçmektedir. Zira vergileme kuralları; ülkelerin ekonomik ve sosyal şartları, teknolojik imkanları, toplumun dünya görüşü ve zihniyeti, hukuk bilincinin oluşum seviyesi ve kamu hukukunun durumu ile yakından ilgilidir (Neumark, 1950:139; Tekir, 1990:38).

Vergileme kurallarının bir yandan sosyo-ekonomik düzen ve ideolojilerdeki değişimlere, diğer yandan vergi kurumunun nitelik ve amaçlarında meydana gelen değişimlere paralel olarak geliştiğini söyleyebiliriz. Örneğin; fizyokrat dünya görüşünün vergileme kuralları ile günümüz vergileme kurallarının benzer olması beklenemez. Vergilemenin temel amacı devletin ihtiyaç duyduğu finansman kaynağını sağlamak iken daha sonra iktisadi, siyasi ve sosyal hayatta meydana gelen değişiklikler vergilerin temel amacının yanında farklı amaçlarla da kullanılmasını gündeme getirmiş, dolayısı ile buna bağlı olarak da vergileme kuralları çeşitlenmiştir (Aksoy, 1998:221; Turhan, 1998:190; Dikmen, 1964:226).

Vergilemeden beklenen temel amacın gerçekleştirilmesi için Adam Smith'in ortaya koyduğu, literatür ve uygulamada genel kabul gören "Vergilemenin Klasik İlkeleri" olarak ifade edilen kuralların yanında, "Mali Yönetim Açısından Vergi Kuralları", "Ekonomi Politikası Yönünden Vergi Kuralları" ve "Sosyal Politika Yönünden Vergi Kuralları" gibi farklı bakış açılarını yansıtan kurallara da rastlanmaktadır (Herekman, 1989:25-47). Vergileme kurallarının sınıflandırılmasında yaşanan bu değişimi zaman içerisinde ekonomik ve sosyal düzen ile ideolojik değişimlere bağlayarak açıklamak mümkündür (Dikmen, 1964:225).

A. Smith dışında, Mc. Cullock, J. Bay Say, J. S. Mill, A. Wagner, F.Y. Edgewort, H. Dolton, P.C. Pigou ve J. F. Due gibi iktisatçılar da vergileme kurallarına ilişkin yeni sınıflamalarda bulunmuşlardır (Dikmen, 1964: 216; Nadaroğlu, 1992:309). David Ricardo'nun 1817 yılında yayınladığı "Ekonomi Politğin ve Vergilendirmenin İlkeleri" adlı kitabında da vergilendirme kurallarından söz edilmektedir (Ricardo, [1817] 1997:33). Ancak Smith'in (1776: 676-677) ortaya koyduğu kurallar günümüzde de geçerliliğini korumakta ve yeni bakışla hazırlanan kurallara da kaynaklık etmektedir. A. Smith'in belirlediği klasik vergileme kuralları:

- Eşitlik,
- Belirlilik (kesinlik),
- Ödemede Uygunluk,
- Tahsilatta Ekonomiklik olarak sayılmıştır.

Adam Smith (1776:677) "Milletlerin Zenginliği" adlı eserinde ödemede uygunluk kuralını; "Her vergi, mükellefi için ödenmesi en uygun olan zamanda ve şekilde toplanmalıdır" ifadesi ile tanımlamış, toprak veya konut üzerindeki vergileri örnek göstererek aynı dönem içindeki vergilerin, mükellefler tarafından ödenmesi en uygun olan zamanda veya mükellefin ödeme gücü olduğu zamanda tahsil edilmek istendiğinde genellikle ödendiğini vurgulamıştır.

Pehlivan'a göre (2013:146) uygunluk kuralı, vergilerin yükümlülerden uygun şartlarda alınmasını ifade etmekte olup; vergi idaresi, verginin ödenmesi hususunda mükellefe gerekli kolaylıkları göstermelidir. Benzer şekilde literatürdeki diğer kaynaklarda uygunluk kuralı açıklanırken, bu kuralın bileşenleri olarak "uygun zaman" ve "uygun şekil/biçim" kavramları vurgulanmıştır (Bkz: Türk, 1992:157; Tekin, 1998:135; Selen, Tarhan, 2006:27). Çelik'e göre ise (2001:19-22) uygunluk kuralının; "vergilemeden beklenen fiskal amacın gerçekleştirilebilmesi için çifte vergilemeyi, vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığını önleyebilecek uygun konuların vergilendirilmesi", "vergilemede verimliliğin sağlanabilmesi için uygun zamanda tahsil edilmesi" ve "vergilerin uygun bir şekilde yani mükellefleri fazla zahmete sokmadan alınması" olmak üzere üç koşulu bulunmaktadır.

Uygunluk kuralının amacının, mükellefleri vergi dolayısıyla olabildiğince az sıkıntıya sokmak ve vergi tahsilini olabildiğince kolaylaştırarak (Bakkal, 2003:107) mükellefin koşullarına uygun biçimde alınmasını sağlamak (Selen ve Tarhan, 2006:27) olduğu düşünülürse, "tahsil zamanının uygunluğu" ve "tahsil yönteminin uygunluğu" yanında kuralın "ödeme yerinin uygunluğunu" da kapsadığı anlaşılmaktadır. Günümüzde vergi tahsil yöntemi olarak emanet usulünün uygulanması sonucu vergiler vergi idareleri yanında devlet adına tahsil yetkisine sahip aracı kurum ya da kişilerce tahsil edilebilmektedir. Bu durumun sonucu olarak banka şubeleri, elektronik ortamlar ve mobil (gezici) vergi daireleri aracılığıyla tahsilat da mükellefe sağladığı kolaylık nedeniyle "ödeme yerinin uygunluğuna" işaret ettiğinden uygunluk kuralının ana bileşenlerinden biridir.

Bu yönleriyle uygunluk kuralı vergilendirme sürecinin daha çok tahsilat aşamasında, idari olarak hasılat artışı sağlayabilecek konularda mükellefe kolaylık sağlanması ile ilgilidir. Ancak mükellef ya da sorumluların beyan dönemlerinin de uygun zamanda olmasını, uygunluk kuralı kapsamında düşünürsek tarh aşamasının da bu kural ile ilgili olduğu söylenebilir. Başka bir açıdan da tarh aşamasını ilgilendiren bu hususun vergi uyumuna hizmet ettiği ifade edilebilir.

Uygunluk kuralı, mükelleflere sağladığı kolaylık ve rahatlıklar nedeniyle vergi ödevlileri; vergi hasılatına katkısı nedeniyle de vergi idaresi açısından önem taşımaktadır. Zira vergilemenin en uygun yer, zaman ve ödeme aracı ile tahsil edilmesi ile mükellef ya da sorumlulara kolaylık sağlanmakta, idare de vergi uyumunu artıran bu durum sonucu vergi tahsilatında verimlilik artışı sağlayabilmektedir. Bu kural mükellef ve sorumluları vergiden kaçınma, vergi kaçırma gibi davranışlardan alıkoyarak idari maliyetlerin ve idarenin iş yükününün azaltmasına, idari etkinliğin artmasına ve mükelleflere daha iyi hizmet sunulmasına da olanak sağlayabilir. Kısaca uygunluk kuralını sağlayan bir vergi sisteminin, mükelleflere sağladığı kolaylık nedeniyle onları vergi ödeme bağlamında teşvik edeceği, idari olarak da vergi hasılatını ve hizmet kalitesini artıracığı söylenebilir.

Adam Smith'in dört temel vergilendirme kuralından üçüncüsü olarak saydığı "Uygunluk Kuralı", verginin mükellef ya da sorumlulardan en uygun zamanda, uygun ödeme araçlarıyla ve en uygun yerde alınması olarak tanımlanabilir. Bu tanımdan yola çıkarak uygunluk kuralının üç ana bileşen üzerine odaklandığı anlaşılmaktadır. Bunlar:

- Verginin en uygun yerde ödenmesi (ödeme yeri);
- Verginin en uygun zamanda ödenmesi (ödeme zamanı);
- Verginin en uygun ödeme araçları vasıtasıyla ödenmesi (ödeme yöntemi/aracı).

Gelir vergilerinde uygunluk kuralı düzeyinin belirlenmesi amacıyla Bolu ilindeki mükellefler üzerinde yapılan bu çalışma, uygunluk kuralının ana bile-

şenlerini Tablo 1’de belirlenen ana ve alt faktörler kapsamında, bu faktörlere bağlı olarak hazırlanan anket sorularıyla sorgulamaktadır.

Tablo 1: Gelir Vergilerinde Vergilemede Uygunluk Kuralı Düzeyinin Belirlenmesi

Bileşenler	Ana Faktörler	Alt Faktörler	Faktörlerle İlgili Anket Soruları
Ödeme Yerin Uygunluğu	İdarenin Uygunluğu	Vergi Dairelerinin Uygunluğu	4.“Vergi daireleri”, vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.
	Özel Ödeme Yerlerinin Uygunluğu	Banka Şubelerinin Uygunluğu	5.“Banka şubeleri”, vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.
	Teknolojik Ortamların Uygunluğu	Telefon ve İnternet Bankacılığı	6.“İnternet bankacılığı”, vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir. 7.“Telefon bankacılığı”, vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.
		Mobil Yerler	8.“Mobil vergi daireleri”, vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.
Ödeme Zamanının Uygunluğu	Taksit Dönemlerinin Uygunluğu	Olağan Ödeme Zamanlarının Uygunluğu	9.Gelir vergisi tahsil zamanının (Mart-Temmuz) sonu olması uygundur. 10.Kurumlar vergisinin tahsil zamanının Nisan sonu olması uygundur. 11.Vergi ödeme zamanlarının değişmesi durumunda GV daha rahat ödenir. 12.Vergi ödeme zamanlarının değişmesi durumunda KV daha rahat ödenir.
		Özel Ödeme Zamanlarının Uygunluğu	13.Bazı gelir türlerinde (Zirai Kazanç ve Eğitim Kurumlarında olduğu gibi) özel ödeme dönemleri belirlenmesi tahsilatın artması açısından uygundur.
Ödeme Yönteminin / Şeklinin Uygunluğu	Taksitlendirme Yönteminin Uygunluğu	Taksitlendirmenin Uygunluğu	14.Vergilerin taksitlendirilmesi vergi tahsilatını arttırmaması açısından uygundur.
	Taksitlendirme Yönteminde Kullanılan Araçların Uygunluğu	Taksit Sayısının Uygunluğu	15.Gelir vergisi taksit sayısının 2 olması mükellef açısından uygundur. 16.Kurumlar vergisinin tek seferde alınması mükellef açısından uygundur. 17.Vergi taksit sayılarının artırılması durumunda GV daha rahat ödenir. 18.Vergi taksit sayılarının artırılması durumunda KV daha rahat ödenir.
		Taksitlendirme Araçlarının Uygunluğu	19.GV’nin kredi kartıyla tahsil edilmesi vergi tahsilatını artırır. 20.KV’nin kredi kartıyla tahsil edilmesi vergi tahsilatını artırır. 21.Kredi kartıyla ödeme imkânı sağlanması, mükelleflerimizin kredi kartı ödemelerinde problemlere yol açabilir.
	Sorumlular Aracıyla Tahsilatın Uygunluğu	Stopaj Yönteminin Uygunluğu	22.Vergilerin kaynaktan kesinti olarak tahsil edilmesi uygundur.
Peşin Tahsilatın Uygunluğu	Geçici Vergi Yönteminin Uygunluğu	23.Geçici vergi uygulaması uygun bir vergi tahsil yöntemidir.	

Kaynak: İlgili mevzuat hükümleri değerlendirilerek tarafımızca hazırlanmıştır.

A. ÖDEME YERİNİN UYGUNLUĞUNUN SAĞLANMASI

Tahakkuk ettirilen vergiler, vergi kanunlarında belirtilen ve tahakkuk fişi üzerinde gösterilen ödeme süreleri içinde, mükellef ve sorumluların bağlı oldukları vergi daireleri veya mal müdürlükleri aracılığıyla tahsil edilmektedir. Ancak günümüz teknolojileri diğer vergi dairelerine giderek veya vergi tahsilat servislerine gitmeden de ödeme olanağı sunmaktadır. Günümüzde mükellef veya vergi sorumluları bağlı oldukları vergi dairesine gitmek yerine, diğer vergi daireleri, Maliye Bakanlığı'nın anlaşmalı olduğu banka şubeleri, internet ve telefon bankacılığı ve vergi ödeme noktaları aracılığıyla ödeme yapabilmektedirler. Teknolojik olanaklar sonucu gün geçtikçe çeşitlenen ödeme yerlerinin, mükelleflerin vergi tahsilatında karşılaştıkları sıkıntıları azaltması ve ödemeyi kolaylaştırması bakımından uygunluk kuralının tesisinde önemli bir fonksiyon ifa ettiği söylenebilir.

Gelir ve kurumlar vergisi kanunları içinde ödeme yeri ile ilgili bir hüküm yer almamaktadır. Ancak, gelir vergileri mükellefleri vergilerini beyana ya da tahakkuk fişine bağlı olarak bağlı oldukları vergi dairesi veznesine ya da bağlı olunan vergi dairesinin belediye/büyükşehir belediyesi sınırları veya il dışında bir başka vergi dairesine de ödeyebilmektedirler. Ayrıca Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'da (AATUHK, 1953: Madde 39) hususi kanunlarında ödeme yeri gösterilmemiş kamu alacakları bakımından, borçlunun ikametgahının bulunduğu yer tahsil idaresine ödeme yapabileceği veya borçlunun alacaklı tahsil idaresindeki hesabı bildirmek koşulu ile diğer tahsil idarelerine de ödeme yapabileceği hüküm altına alınmıştır.

Gelir vergileri mükelleflerine, vergi idaresinde ödeme dışında sunulan bir başka imkân ise banka şubeleri gibi özel ödeme yerlerinde tahsilatın yapılabilmesi olanağıdır. Vergi tahsiline yetkili banka şubelerinden herhangi birine gidilerek, banka veznesi aracılığıyla da ödeme yapılabilmektedir. Tahsil işleminin yine yetkili bankaların internet şubeleri veya telefon bankacılığı aracılığıyla da yapılmasına olanak sağlanmıştır. Mükellefler, uygulaması kısıtlı olmakla birlikte, "*vergi ödeme noktalarında*" mesai sınırlaması olmaksızın 7 gün 24 saat vergilerini nakit olarak ödeyebilmektedirler. Bu yöntemlerin dışında ülkemizde henüz uygulaması olmayan ancak havalimanları, araç muayene istasyonları ve tapu müdürlüklerinde kurulması planlanan "*mobil vergi daireleri*" aracılığıyla tahsilat servisi mükelleflerin ihtiyaç duydukları noktalara kadar ulaştırılıp, ödemenin daha da kolaylaştırılması planlanmaktadır.

Vergilemede uygunluk ilkesinin bileşenlerinden olan ödeme yerinin uygunluğu sayesinde mükelleflerin, vergi ödemeleri sırasında katlandıkları zaman maliyetlerinin düştüğü, kolay ve çabuk ödeme yapabildiklerinden vergi uyumlarının da arttığı söylenebilir. Mükelleflere vergilerini kolay ve rahat bir şekilde

ödemeleri için alternatif yerlerin sunulması, vergi idaresinin de iş yoğunluğunu azaltmakta ve idareye diğer işlemler için mükelleflere daha hızlı ve kaliteli hizmet sunma imkânı sağlamaktadır.

Mükellefler kendilerine sunulan bu olanakların sonucu olarak vergi ödemelerinde kendilerine en uygun ödeme yerini seçebilmektedirler. Çalışma kapsamında Bolu ilindeki gelir vergileri mükelleflerinin söz konusu ödeme yerlerini uygun bulup bulmadıkları araştırılmıştır.

B. ÖDEME ZAMANININ UYGUNLUĞUNUN SAĞLANMASI

Devletin tek taraflı ve karşılıksız olarak kullandığı vergileme yetkisinin kullanımı sonucu mükellefler üzerindeki vergi tazyikinin azaltılması için vergilemeye ilişkin yükümlülüklerin zamanlamasına dikkat edilmeli; vergiler en uygun zamanda beyan edilmeli ve ödenmelidir (Demirli, 2011:28). Kısaca ödeme zamanının uygunluğu olarak ifade edebileceğimiz bu husus kapsamında, vergilendirmede dönemselliğe bağlı olarak, ortaya çıkan mali bilgilerin mükelleflerce en uygun zamanda beyan edilmesi ve zamanlaması bakımından mükelleflerin ödeme güçlerinin yüksek olduğu dönemde tahsil edilmesi gerekmektedir. Örneğin, tarımsal kazançların vergilendirilmesinde hasat mevsiminin sonu çiftçilerin mali açıdan en uygun oldukları dönemdir. Dolayısı ile vergi alacağının bu dönemde tahsil edilmesi söz konusu mükellef grubu için en uygun dönemlerden biridir (Herekman, 1989: 26).

Ödeme zamanında uygunluk açısından, ödemenin vergi mükellefiyetine sebep olan olayın doğuş zamanına mümkün olduğu kadar yaklaştırılmasının hem mükellef hem de hazine açısından en iyi durum olduğu söylenebilir. Ancak bu zamanlamanın uygulanmasında özellikle kazanç ve gelir üzerinden alınan vergiler açısından güçlükler taşıdığı söylenebilir (Neumark, 1975:412).

Türk Vergi Sisteminde yer alan gelir vergileri, beyan esasına dayalı olarak tarh ve tahakkuk edilmektedir. İlgili vergilerin tarh dönemleri, mükelleflerin mali yıl hesaplarını kapatıp, mali bilgilerini kesinleştirdikleri Mart ve Nisan aylarına rastlamaktadır. Bununla birlikte Maliye Bakanlığı; iş yoğunluğu, hava şartları, doğal afetler ve olağanüstü haller gibi sebeplere dayanarak beyan ve ödeme zamanlarını sirkülerler yoluyla değiştirebilmektedir (GİB, 2007:17).

Gelir Vergisi Kanunu m. 117 (GVK, 1961) ve Kurumlar Vergisi Kanunu m.21 (KVK, 2006) hükümlerine göre; tahakkuk ettirilen gelir vergisi Mart ve Temmuz, kurumlar vergisi ise Nisan ayı sonunda ödenmektedir. Bu aylar Türkiye'deki ticari aktivitelerin hızlandığı, mükelleflerin kazançlarının arttığı aylar olarak değerlendirilebilir. Böylelikle kesinleşerek tahsil aşamasına gelen vergilerin, hemen ödenebilecek olmasına rağmen, özellikle gelir vergisinin tahsil dönemleri mükelleflerin ödeme güçlerinin arttığı dönemlere göre ayarlanmaktadır. Ödeme zamanı konusunda vergi sorumlularına sağlanan kolaylık sonucu 10

kişi ve daha az çalışanın olduğu işyerlerinde vergi sorumlularının stopaj ödemelerini her ay yerine üç ayda bir yapmalarına olanak sağlanmıştır (GVK, 1961: Madde 119). Mevzuatımızda yer alan bu uygulamalarla gelir vergileri mükelleflerine en uygun zamanda beyan ve ödeme olanağı sağlandığı söylenebilir.

Ödeme dönemlerinin uygunluğu, zamanlama bakımından bütün mükellefleri kapsayıcı olmalı, yaptıkları işlerin farklılığı sonucu elde ettikleri hasılat olağan ödeme dönemine uymayan bazı mükellef grupları için özel ödeme zamanları belirlenmelidir. Vergi Usul Kanunu m. 174'te (VUK, 1961) "takvim yılı dönemi faaliyet ve muamelelerinin mahiyetine uygun bulunmayanlar için, bunların müracaatı üzerine Maliye Bakanlığı 12'şer aylık özel hesap dönemleri belli edebilir" ifadesine yer verilerek, mükelleflere beyan ve buna bağlı olarak ödeme zamanlarının değiştirilmesi hususunda kolaylık sağlanmıştır. Aynı şekilde gerekli görülen hallerde Maliye Bakanlığı, gelirlerinin büyük bir kısmı zirai kazançtan oluşan mükellefler hakkında, belli üretim bölgeleri ve ziraat ürünlerine göre iki taksitten fazla olmamak üzere özel ödeme zamanları tayin edilmektedir (GVK, 1961: Madde 117). Bu şekilde ticari faaliyetleri genel ödeme dönemlerine uymayan çiftçiler, turizm ve eğitim kurumları için özel hesap dönemi belirlenmesi, ödeme zamanının uygunluğunun sağlanarak vergilemede uygunluk kuralının işletilmesi bakımından yerinde bir uygulamadır.

Bu kapsamda çalışmamızda, gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin olağan ödeme dönemleri ve bu dönemlerin değişmesi karşısındaki görüşleri sorgulanmış, bazı gelir türlerine (zirai kazanç ve eğitim kurumları) sağlanan özel ödeme dönemlerinin vergi tahsilatını kolaylaştırıp/kolaylaştırmadığı konularındaki düşünceleri araştırılmıştır.

C. ÖDEME YÖNTEMİ/ŞEKLİNİN UYGUNLUĞUNUN SAĞLANMASI

Vergilemede uygunluk kuralının son bileşeni ödeme yöntemi/şeklinin uygunluğunun sağlanmasıdır. Ödeme yönteminin uygunluğu; tahsil aşamasına gelmiş bir alacağın uygun ödeme yöntemleri ile mükellefleri fazla zahmete sokmadan ve mükellefleri mümkün olduğunca az meşgul ederek alınmasını ifade etmektedir. Bu bileşenin sağlanmasında taksitlendirme yönteminin kullanılıp kullanılmaması, taksitlendirme yönteminde kullanılan taksit sayısının azlığı/çokluğu ve kredi kartı gibi taksit araçlarının kullanılıp kullanılmaması, vergi sorumluları aracılığıyla tahsilatın yapılması ve geçici vergileme yönteminin tercih edilip edilmemesi önem taşımaktadır.

Gelir vergilerinde vergilendirme süreci, beyana dayalı olarak tarh, tebliğ ve tahakkuk etmekte, mükellef ya da sorumlularca alacaklı vergi dairesine ödenecek tahsil edilmektedir. AATUHK'da (1953: Madde 40), ödemenin alacaklı

tahsil idaresinin yetkili ve sorumlu memurları tarafından verilecek makbuz karşılığı yapılacağı hükmü yer almaktadır. Aynı maddede Maliye Bakanlığı'na ödemenin özel ödeme şekilleri kullanmak suretiyle yapılması zorunluluğunu getirme yetkisi de verilmiştir.

Tahsil aşamasına gelmiş olan vergiler, nakit veya taksitlendirilerek ödenme dışında, AATUHK'da belirtilen hususi ödeme şekilleri ile de ödenebilir. Bu maddede belirtilen ödeme şekilleri; çekle ödeme, bankalar aracılığıyla (eft ve havale) ödeme, posta idaresi aracılığıyla ödeme, banka kartı, kredi kartı ve benzeri kartlar kullanılmak suretiyle ödeme olarak sayılmıştır (AATUHK, 1953: Madde 41).

Günümüzde ödemede teknolojik olanaklardan yararlanıldığından, geçmiş oranla ödeme yöntemleri çeşitlenmiş ve bu sayede mükelleflerin işlemleri kolaylaştırılmıştır. Bu uygulamalar sonucu mükellefler geçmişe nazaran işlem ve zaman maliyetlerini önemli ölçüde azaltmıştır. Bu durumun mükelleflerin vergi uyumuna olumlu etkisinin ve vergilerin hasılat artışına katkısının olması beklenebilir.

Ödeme yönteminin uygunluğunun sağlanması bakımından gelir ve kurumlar vergisi mevzuatımız, “vergiyi mümkün olduğu kadar vergiyi doğuran olayın gerçekleştiği dönem içinde veya ona en yakın zamanda” (Turhan, 1998:193) ödenmesini öngören kaynakta tevkif veya stopaj usulüne çokça yer vermektedir. Tahsilatın, vergiyi doğuran olayın gerçekleştiği döneme yakın olduğu bir diğer uygulama ise geçici vergi uygulamasıdır. Vergilemede adalet ilkesi gereği olarak ortaya çıkan ve peşin vergi olarak isimlendirilen bu uygulama, çalışma kapsamında uygunluk ilkesi açısından sorgulanmıştır. Ayrıca ödeme yöntemi veya şekli olarak taksitlendirmenin; taksitlendirme yöntemi olarak, taksit sayısı ve taksitlendirme araçlarının uygunluğu da çalışma kapsamında sorgulanan diğer faktörleri oluşturmuştur.

II. VERGİLEMEDE UYGUNLUK İLKESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER: BOLU İLİ ALAN ARAŞTIRMASI

A. ARAŞTIRMANIN AMACI VE MODELİ

Araştırmanın amacı, gelir üzerinden alınan vergiler açısından Bolu ilinde faal vergi mükelleflerinin “*Ödemede Uygunluk Kuralı*” ile ilgili algılarını ölçmeye yöneliktir. Bu kapsamda, Bolu ilinde hali hazırda faal vergi mükelleflerinin mevcut gelir vergilemesindeki geleneksel ödeme *yer*, *zaman* ve *yöntemleri*ni uygun bulup bulmama yönündeki değerlendirmelerinin, mevcut düzenlemeler konusundaki algılarının ve bakış açılarının ve bu konudaki önerilerinin neler olduğu araştırılmaya çalışılmıştır. Araştırmada, vergi mükelleflerinin konu ile ilgili düşüncelerinin yanı sıra demografik değişkenler itibarıyla, görüşler arasın-

da benzeşme ve ayrışma olup olmadığı ya da farklılıklar bulunup bulunmadığı konularına da yanıt aranmıştır.

Araştırma modeli; araştırma, tarama modelindedir. Tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan taramalardır. Araştırma hem tekil hem de ilişkisel taramalara olanak verecek şekilde düzenlenmiştir.

Araştırma için kullanılan ölçek, konuyla ilgili literatürde doğrudan bir çalışma olmaması nedeni ile genel vergi literatüründen de yararlanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur. Araştırmanın daha geniş kapsamlı yeni araştırmalara öncülük edebileceği ve bu alanda yapılan bir ilk çalışma olması nedeni ile gerek politika belirleyicileri gerekse konunun taraflarına bir fikir verebileceği düşünülmektedir.

İki bölümden oluşturulmuş olan anket formunun birinci bölümünde araştırmaya katılanların demografik özellikleri ile ilgili 9 soru ve ikinci bölümde likert ölçekli 23 olmak üzere toplam 32 soru bulunmaktadır. Likert sorularında, konu ile ilgili yargılar için katılım düzeyini belirlemeyi amaçlayan ifadelere yer verilmiştir. Bu bölümde "1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4-Katılıyorum ve 5-Kesinlikle Katılıyorum" seçeneklerinden oluşan beşli likert ölçeğinden yararlanılmıştır. Elde edilecek verilerin tutarlı bir şekilde alınabilmesi için tüm katılımcılarla "yüz yüze anket" yöntemi ile görüşülmüştür.

B. ARAŞTIRMANIN MATERYALİ

1. Araştırmanın Yöntemi ve Kullanılan İstatistikler

Anketin uygulandığı mükelleflerin demografik özelliklerine göre değişkenlere verdikleri cevaplar, 23 ifadeye katılım düzeyine göre incelenmiştir. Çalışmada beşli likert ölçeğinin maddeleri için tanımlayıcı istatistik olarak frekans dağılımları, mean (ortalama), median (ortanca) ve mode (en çok tekrar eden) değerleri verilmiştir. Ayrıca, değişkenler arasındaki farklılıklar incelenirken, ana kütle ortalamalarının birbirine eşit olup olmadığı ve demografik değişkenler (yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi) açısından farklılıkların bulunup bulunmadığını test etmek amacıyla, parametrik test yöntemleri arasında yer alan, ikili gruplar için "Bağımsız Örneklem t-Testi" ve ikiden fazla gruplar için de "Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)" testi uygulanmıştır.

2. Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Araştırmanın evreni; 2014 yılının Nisan ve Mayıs ayları arasında gerçekleştirilen bu araştırmanın evrenini Bolu ilinde halihazırda faal olan vergi mükel-

lefleri içerisindeki Gelir ve Kurumlar vergisi mükellefleri oluşturmaktadır. Ancak, sayının büyüklüğü dikkate alınarak bir örnekleme yapılmış ve yöntem olarak *kolayda örnekleme metodu* tercih edilmiştir. Örneklemin ana kütleyi iyi temsil etmesi gerektiği göz önünde bulundurularak mümkün olduğunca farklı sektörlerdeki vergi mükelleflerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Tablo 2: Bolu İli Geneli Faal Vergi Mükellefi Sayıları (Nisan 2014)

Mükellefiyet Türü	Sayıları
Gelir Vergisi	6.663
Kurumlar Vergisi	1.863
Katma Değer Vergisi	8.478
G.M.S.İ.	7.152
Gelir Stopaj Vergisi	8.943

Kaynak: GİB, 2014'te yer alan "Mükellef Sayıları İstatistiklerinden" derlenerek tarafımızca hazırlanmıştır.

Örnekleme büyüklüğü olarak en az 385 vergi mükellefi hesaplanmış olmakla birlikte, araştırmadan daha güvenilir sonuçlar elde edebilmek için anket il genelinde farklı ilçelerde toplamda 433 mükellefe uygulanmıştır.

C. ARAŞTIRMANIN ANALİZİ VE BULGULAR

Ölçeğin Güvenilirlik ve Geçerliliği; Anket yoluyla elde edilen veriler SPSS 15.0 istatistik paket programı ile analiz edilmiştir. Araştırmada öncelikle kullanılan ölçeğin güvenilirliklerinin değerlendirilmesinde, ölçekte yer alan soruların homojen bir yapı gösteren bir bütünü ifade edip etmediğini araştıran güvenilirlik hesaplama yöntemlerinden birisi olan, Cronbach Alpha- α testinden yararlanılmıştır. Cronbach α katsayısının değerlendirilmesinde kullanılan değerlendirme ölçütüne göre bu katsayının $0,60 \leq \alpha < 0,80$ şartını sağlaması durumunda ölçeğin oldukça güvenilir olduğu kabul edilir. Tablo 2'den de görülebileceği üzere kullanılan ölçeğe ait güvenilirlik (Cronbach Alfa) katsayısı 0,664 çıkmıştır. Bu nedenle oluşturulan ölçeğin güvenilirlik koşullarını yerine getirdiği söylenebilir. Ancak yine de hazırlanan ölçek, vergi ile ilgili uzman kişilere incelettirilerek değişkenlerin içsel tutarlılığa sahip olup olmadıkları araştırılarak içerik geçerliliği de denetlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 3: Ölçeğin Güvenirliiği

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	Değişken Sayısı
0,656	0,664	23

Örnekleme Büyüklüğü ve Normallik; Tablo 3'ten izlenebileceği üzere, en düşük 0,60 olması şartı aranmakta olan, (Nakip, 2013:518) KMO katsayısı 0,63

olduğundan sonucun iyi ve örneklem büyüklüğünün yeterli olduğuna karar verilmiştir. Ölçekte yer alan beşli likert tipi ifadeler için anlamlılık düzeyi $p=0,000<0,05$ olduğundan, Bartlett testinin sonucunun anlamlı çıktığı ve değişkenler arasında yüksek korelasyonların bulunduğu ve verilerin çoklu normal dağılımdan geldiği söylenebilir.

Tablo 4: KMO ve Bartlett Testi

KMO Testi		0,631
Bartlett Testi	Approx. Chi-Square	2851,691
	df	253
	Sig.	0,000

Ayrıca demografik verilere göre grupların yargıları değerlendirmeleri ile ilgili istatistik analizler yapılmıştır. Grupların belli bir değişkene ait ortalamalarını karşılaştırmak, ana kütle ortalamalarının birbirine eşit olup olmadığı ve gruplar arası farklılıkların bulunup bulunmadığını test etmek amacıyla ikili gruplar için "Bağımsız Örneklem t-Testi" ve ikiden fazla gruplar için de "Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)" testi uygulanmıştır.

1. Araştırma Sonuçlarının Frekans Dağılımı

Araştırma anketi Bolu ili genelinde, farklı ilçeler dahil 433 kişi ile yüz yüze görüşme tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma ile ilgili demografik faktörlerin frekans dağılımları ve tanımlayıcı istatistikler aşağıda verilmiştir.

Demografik Faktörler; Aşağıdaki tabloda araştırmaya katılanların cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim düzeyi gibi temel demografik özellikleri ile ailedeki toplam birey sayısı, ailedeki gelir getiren birey sayısı, mükellefiyet ve defter türleri gibi diğer demografik faktörler ile ilgili frekans dağılımları verilmiştir.

Anket uygulanan 433 kişiden 115'i kadın ve 318'i erkektir. Kadın ve erkeklerin oranları sırasıyla %26,6 ve %73,4'tür. Medeni durum açısından 296 evli ve 137 bekar katılımcı mevcuttur. Evli ve bekârların oranı sırası ile %68,4 ve 31,6'dır. Anket katılımcılarının yaş aralığı 17-74 arasında çıkmıştır. Açık uçlu sorulan bu soru daha sonra gruplandırılarak katılımcıların 141'inin 30 yaş ve altında, 224'ünün 31-50 yaş aralığında ve 60'ının 51 ve üstü yaş aralığında olduğu görülmüştür. Bunların oranı sırasıyla %33,2, %52,7 ve %14,1'dir. Eğitim düzeyi açısından bakıldığında ise ankete katılanların en yüksek oranını lise ve dengi okul mezunları (199 kişi, %46,1) oluşturmaktadır. İlkokul ve ortaokul mezunları 63 kişi ile %14,6'yı oluştururken, yükseköğretim mezunları (ön lisans, lisans ve lisansüstü) ise 170 kişi ile %39,4'ünü teşkil etmektedir.

Tablo 5: Araştırmaya Katılanların Demografik Verileri

<i>Cinsiyetiniz</i>	<i>Frekans</i>	<i>Geçerli %</i>	<i>Medeni Durum</i>	<i>Frekans</i>	<i>Geçerli %</i>
Kadın	115	26,6	Evli	296	68,4
Erkek	318	73,4	Bekâr	137	31,6
Toplam	433	100,0	Toplam	433	100,0
<i>Yaş</i>	<i>Frekans</i>	<i>Geçerli %</i>	<i>Eğitim Düzeyi</i>	<i>Frekans</i>	<i>Geçerli %</i>
30 Yaş ve Altı	141	33,2	İlk ve Ortaokul	63	14,6
31-50 Yaş	224	52,7	Lise ve Dengi Okul	199	46,1
51 Yaş ve Üzeri	60	14,1	Yükseköğretim ve Üzeri	170	39,4
Toplam	425	100,0	Toplam	432	100,0
<i>Ailedeki Birey Sayısı</i>	<i>Frekans</i>	<i>Geçerli %</i>	<i>Ailedeki Çalışan Birey Sayısı</i>	<i>Frekans</i>	<i>Geçerli %</i>
4 Bireye Kadar	319	74,4	1 Birey	167	39,1
5 ve Üzeri Birey	110	25,6	2 ve Üzeri Birey	260	60,9
Toplam	429	100,0	Toplam	427	100,0
<i>Mükellefiyet Türü</i>	<i>Frekans</i>	<i>Geçerli %</i>	<i>Defter Türü</i>	<i>Frekans</i>	<i>Geçerli %</i>
Kurumlar Vergisi Mük.	91	25,9	1. Sınıf Tacir (Bilanço Def.)	150	46,3
Gelir Vergisi Mükellefi	260	74,1	2. Sınıf Tacir (İşletme/SM.)	174	53,7
Toplam	351	100,0	Toplam	324	100,0

Ailelerdeki toplam birey sayılarının tespiti için sorulan soruya 1 ila 10 arasında cevaplar verilmiştir. Mode ve medyanın (4) olduğu dikkate alınarak yapılan yeni gruplama sonrası katılımcıların 319'unun (%74,4) 1-4 bireyli ailelerden, 110 kişinin ise (%25,6) 5 ve daha fazla birey sayılı ailelerden geldikleri tespit edilmiştir. Ailelerdeki gelir getiren birey açısından verilen cevaplar da 1-7 arasında değişmektedir. Yine bu değişkenin mode ve medyanı (2) dikkate alınarak yapılan yeni gruplama sonrası katılımcıların %39,1'inin (167) 1 birey, %60,9'unun (260) 2 ve üzeri birey cevabı vermiş olduğu görülmüştür.

Sadece 91 katılımcı (%25,9) kurumlar vergisi mükellefi iken, 260 kişi ile ankete katılanların çoğunluğunun (%74,1) gelir vergisi mükellefi oldukları görülmüştür. Ancak tuttıkları defter türleri açısından yapılan sınıflamada katılımcıların %46,3'ünün (150 kişi) Bilanço Usulüne göre defter tutan 1. Sınıf tacir oldukları anlaşılırken, yine çoğunluğun 174 kişi ile (%53,7) işletme veya serbest meslek defteri tutan 2. sınıf tacirlerden oluştuğu görülmüştür.

Tablo 6: Bağlı Olunan Meslek Odası

	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Ticaret ve Sanayi Odası	138	31,9	32,7	32,7
Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	57	13,2	13,5	46,2
Esnaf ve Sanatkârlar Odası	227	52,4	53,8	100,0
Toplam	422	97,5	100,0	
Cevapsız	11	2,5		
Genel Toplam	433	100,0		

Ankete katılan mükellefler bağlı oldukları meslek odası açısından tasnif edildiklerinde 57 mükellef Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odasına ve 138 mükellef Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlı iken, 227 mükellefin de Esnaf ve Sanatkârlar Odasına kayıtlı oldukları anlaşılmıştır.

Ankette yer alan 23 adet ifade için verilen cevaplarla ilgili frekans dağılımları ve tanımlayıcı istatistikler aşağıda verilmiştir. Tablo 7’de, anketteki 23 adet ifade için verilen cevapların frekans dağılımları beşli likert şeklinde gösterilmiştir. İfadelerin büyük çoğunluğu için (sadece 4 istisnaıyla) katılmayanlara göre katılanların oranı daha yüksek çıkmış; 14 ifade için çok yüksek katılma oranı (%50 ila %82 arasında) varken, 5 ifade için oranlar düşük de olsa (%40 ila %48 arasında) katılma yönünde fikir belirtilmiştir.

Sadece 4 ifade için ise %40 ila %62 aralığında katılmama yönünde cevaplar daha yüksek çıkmıştır. “Ne katılıyorum ne katılmıyorum” şeklinde cevap veren kararsızların ifadeler ile ilgili düşünceleri ise %5 ila %27 aralığında değişmektedir. 16 ifade için mean (ortalama) değeri 3’ün üzerinde (3,21-4,01 arası) çıkarken, median (ortanca) değeri 2, 3 ve 4, mode (en çok tekrar edilen) değeri de cevapların çoğunda 4 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 7: Ankette Yer Alan 23 Adet İfade İçin Verilen Cevapların Frekans Dağılımları ve Tanımlayıcı İstatistikler

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	N ve Toplam	Mean	Median	Mode
1. “Vergi bilinci düzeyi” vergilemede uygunluk ilkesi açısından önemlidir.	Frekans	29	21	32	213	138	433	3,95	4	4
	Geçerli %	6,7	4,8	7,4	49,2	31,9	100,0			
2. “Vergi ahlaki düzeyi” vergilemede uygunluk ilkesi açısından önemlidir.	Frekans	21	34	23	195	160	433	4,01	4	4
	Geçerli %	4,8	7,9	5,3	45,0	37,0	100,0			
3. Ülkedeki “vergi kültürü düzeyi” vergilemede uygunluk ilkesi açısından önemlidir.	Frekans	17	32	32	200	147	428	4,00	4	4
	Geçerli %	4,0	7,4	7,5	46,7	34,3	100,0			
4. “Vergi daireleri”, vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.	Frekans	26	70	32	148	157	433	3,79	4	5
	Geçerli %	6,0	16,2	7,4	34,2	36,3	100,0			
5. “Banka şubeleri”, vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.	Frekans	51	102	72	149	58	432	3,14	3	4
	Geçerli %	11,8	23,6	16,7	34,5	13,4	100,0			
6. “İnternet bankacılığı”, vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.	Frekans	69	105	89	121	48	432	2,94	3	4
	Geçerli %	16,0	24,2	20,6	28,0	11,1	100,0			
7. “Telefon bankacılığı”, vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.	Frekans	117	150	95	47	23	432	2,33	2	2
	Geçerli %	27,1	34,6	22,0	10,9	5,3	100,0			
8. “Mobil (Gezici) vergi daireleri”, vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.	Frekans	120	137	100	58	17	432	2,34	2	2
	Geçerli %	27,8	31,6	23,1	13,4	3,9	100,0			
9. Gelir vergisi tahsil zamanının (Mart-Temmuz) sonu olması uygundur.	Frekans	14	40	99	216	63	432	3,63	4	4
	Geçerli %	3,2	9,2	22,9	50,0	14,6	100,0			
10. Kurumlar vergisinin tahsil zamanının Nisan sonu olması uygundur.	Frekans	16	42	116	199	57	430	3,56	4	4
	Geçerli %	3,7	9,7	27,0	46,3	13,3	100,0			
11. Vergi ödeme zamanlarının değişmesi durumunda GV daha rahat ödenir.	Frekans	33	93	116	128	61	431	3,21	3	4
	Geçerli %	7,7	21,5	26,9	29,7	14,2	100,0			
12. Vergi ödeme zamanlarının değişmesi durumunda KV daha rahat ödenir.	Frekans	30	114	114	114	59	431	3,13	3	2
	Geçerli %	7,0	26,3	26,5	26,5	13,7	100,0			
13. Bazı gelir türlerinde özel ödeme dönemleri belirlenmesi tahsilatın artması açısından uygundur.	Frekans	13	39	95	192	89	428	3,71	4	4
	Geçerli %	3,0	9,0	22,2	44,9	20,8	100,0			
14. Vergilerin taksitlendirilmesi vergi tahsilatını arttırması açısından uygundur.	Frekans	17	42	23	186	164	432	4,01	4	4
	Geçerli %	3,9	9,7	5,3	43,1	38,0	100,0			
15. Gelir vergisi taksit sayısının 2 olması mükellef açısından uygundur.	Frekans	48	80	86	152	65	431	3,25	4	4
	Geçerli %	11,1	18,5	20,0	35,3	15,1	100,0			
16. Kurumlar vergisinin tek seferde alınması mükellef açısından uygundur.	Frekans	107	134	99	65	26	431	2,46	2	2
	Geçerli %	24,8	30,9	23,0	15,1	6,0	100,0			

Tablo 7: (Devamı)

17. Vergi taksit sayılarının artırılması durumunda GV daha rahat ödenir.	Frekans	17	31	37	200	145	430	3,99	4	4
	Geçerli %	4,0	7,2	8,6	46,5	33,7	100,0			
18. Vergi taksit sayılarının artırılması durumunda KV daha rahat ödenir.	Frekans	17	33	47	190	144	431	3,95	4	4
	Geçerli %	3,9	7,6	10,9	44,1	33,4	100,0			
19. GV'nin kredi kartıyla tahsil edilmesi vergi tahsilatını artırır.	Frekans	38	72	65	160	97	432	3,48	4	4
	Geçerli %	8,8	16,6	15,0	37,0	22,5	100,0			
20. KV'nin kredi kartıyla tahsil edilmesi vergi tahsilatını artırır.	Frekans	33	70	77	165	87	432	3,47	4	4
	Geçerli %	7,6	16,2	17,8	38,2	20,1	100,0			
21. Vergilerin Kredi kartıyla ödenme imkânı sağlanması, mükelleflerimizin kredi kartı ödemelerinde problemlere yol açabilir.	Frekans	44	81	81	145	81	432	3,32	4	4
	Geçerli %	10,2	18,7	18,8	33,6	18,8	100,0			
22. Vergilerin "kaynakta kesinti (stopaj)" yolu ile tahsili uygun bir yöntemdir.	Frekans	68	85	102	126	50	431	3,01	3	4
	Geçerli %	15,8	19,6	23,7	29,2	11,6	100,0			
23. "Geçici vergi" uygulaması uygun bir vergi tahsil yöntemidir.	Frekans	81	72	101	126	52	432	2,99	3	4
	Geçerli %	18,8	16,6	23,4	29,2	12,0	100,0			

Anketin uygulandığı vergi mükellefleri vergi ahlakı, vergi kültürü ve vergi bilinci düzeyinin vergilemede uygunluk ilkesi açısından önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca vergilerin taksitlendirilmesi ya da taksit sayılarının artırılmasının ve bazı gelir türlerinde (Zirai Kazanç ve Eğitim Kurumlarında olduğu gibi) özel ödeme dönemleri belirlenmesinin hem GV hem de KV açısından tahsilatı arttırıcı etkisi bulunduğunu düşünmektedirler. Gelir vergisi ve Kurumlar vergisinin taksit zamanları tahsil zamanı açısından uygun bulunmaktadır. Her iki vergi türü için ödeme zamanlarının değişmesi konusunda güçlü bir talep olmadığı görülmektedir. Gelir vergisi taksit sayısının 2 olması uygun bulunurken, Kurumlar Vergisinin tek seferde alınması uygun görülmemektedir.

Ödeme yeri açısından en uygun yer olarak öncelikle vergi daireleri ve akabinde banka şubeleri görülmekte iken, internet bankacılığı yolu ile vergilerin ödenmesinde bir tereddüt mevcuttur. Vergilerin kredi kartıyla tahsil edilmesinin, mükelleflerin kredi kartı ödemelerinde problemlere yol açabileceği endişesine rağmen, hem GV hem de KV açısından vergi tahsilatını arttıracığı düşünülmektedir. Ödeme yöntemlerinden geçici vergi ve stopaj (kaynakta kesinti) yöntemleri uygun tahsilat yöntemleri olarak güçlü kabul görmemektedir. Telefon bankacılığı ve mobil (gezici) vergi daireleri, vergilerin ödenmesi bakımından uygun yerler olarak algılanmamaktadırlar.

D. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE GÖRE GÖRÜŞ FARKLILIKLARININ TESPİTİ

Bağımsız iki grup arası farkların tespiti; araştırmada ana kütle ortalamalarının birbirine eşit olup olmadığını test etmek ve gruplar arası farklılıkları belirlemek için, hazırlanmış 23 ifadeye verilmiş cevaplardan yararlanılarak iki gruba sahip demografik verilere göre gruplar arası farklılıkları değerlendirmek için “*Bağımsız Örneklem t-Testi*” uygulanmıştır. Analizde kullanılan “ailedeki gelir getiren birey sayısı” grupları arasında istatistiki olarak anlamlı farklılıklar çıkmamıştır. Ancak analizde kullanılan diğer bağımsız değişkenlerden gruplar arası farklılık gösteren değişkenler “Cinsiyet”, “Medeni Durum”, “Mükellefiyet Türü”, “Defter Türü”, “Ailedeki Birey Sayısı”, “Gelir Seviyesi”, “Eğitim Düzeyi” ve “Yaş” olarak ortaya çıkmıştır. Demografik verilere göre gruplar arası farklılıklar ile ilgili analiz sonuçları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Ölçekte cinsiyete göre grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösteren sadece bir ifade bulunmuştur. Yaşa göre farklılık gösteren “Geçici vergi uygulaması uygun bir vergi tahsil yöntemidir.” ifadesindeki farklılık (3,21>2,91; 0,035<0,05) kadınların lehine gerçekleşmiştir. Yani kadınlar erkeklere göre geçici vergi uygulamasını daha uygun bir tahsil yöntemi olarak görmektedir.

Ölçekte medeni duruma göre grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösteren iki ifade bulunmuştur. Medeni duruma göre farklılık gösteren “Gelir vergisi tahsil zamanının (Mart-Temmuz) sonu olması uygundur.” ifadesindeki farklılık (3,72>3,46; 0,009<0,05) ve “Vergi taksit sayılarının artırılması durumunda GV daha rahat ödenir.” ifadesindeki farklılığın (4,06>3,83; 0,032<0,05) her ikisi de evli olan grubun lehine gerçekleşmiştir.

Mükellefiyet türüne göre grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösteren sadece bir ifade bulunmuştur. Mükellefiyet türüne göre farklılık gösteren “Kurumlar vergisinin tek seferde alınması mükellef açısından uygundur” ifadesindeki farklılık (2,56>2,12; 0,003<0,05) gelir vergisi mükellefleri lehine gerçekleşmiştir.

Tablo 8: Bağımsız Örneklem t-Testi Tablosu

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişkenler	t	Anlamlılık Düzeyi	Gruplar	N	Ortalama
Cinsiyet	23. "Geçici vergi" uygulaması uygun bir vergi tahsil yöntemidir.	2,110	0,035	Kadın	114	3,21
				Erkek		
Medeni Durum	9. Gelir vergisi tahsil zamanının (Mart-Temmuz) sonu olması uygundur.	2,614	0,009	Evli	295	3,72
				Bekâr		
Mükellefiyet Türü	17. Vergi taksit sayılarının artırılması durumunda GV daha rahat ödenir.	2,151	0,032	Evli	293	4,06
				Bekâr		
Mükellefiyet Türü	16. Kurumlar vergisinin tek seferde alınması mükellef açısından uygundur.	3,039	0,003	Kurumlar Vergisi Mükellefi	90	2,12
				Gelir Vergisi Mükellefi		
Defter Türü	19. GV'nin kredi kartıyla tahsil edilmesi vergi tahsilatını artırır.	2,341	0,020	1. Sınıf Tacir (Bilanço Deft.)	150	3,30
				2. Sınıf Tacir (İşletme/SM Def.)		
Defter Türü	21. Vergilerin Kredi kartıyla öd. Mükelleflerin kredi kartı ödemelerinde problem. yol açabilir.	2,243	0,026	1. Sınıf Tacir (Bilanço Deft.)	149	3,48
				2. Sınıf Tacir (İşlet/SM Def.)		
Ailedeki Birey Sayısı	19. GV'nin kredi kartıyla tahsil edilmesi vergi tahsilatını artırır.	3,174	0,002	4 Bireye Kadar	318	3,59
				5 ve Üzeri Birey		
Ailedeki Birey Sayısı	20. KV'nin kredi kartıyla tahsil edilmesi vergi tahsilatını artırır.	2,860	0,004	4 Bireye Kadar	318	3,57
				5 ve Üzeri Birey		
Gelir Seviyesi	8. "Mobil (Gezici) vergi daireleri", vergilerin ödenmesi bak. en uygun yerdir.	2,011	0,045	4000 TL ve Altı	237	2,23
				4500 TL ve Üzeri		
Gelir Seviyesi	10. Kurumlar vergisinin tahsil zamanının Nisan sonu olması uygundur.	2,318	0,021	4000 TL ve Altı	237	3,65
				4500 TL ve Üzeri		
Eğitim Düzeyi	5. "Banka şubeleri", vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.	2,093	0,037	İlkokul, Ortaokul ve Lise	261	3,04
				Yükseköğretim ve Üzeri		
Eğitim Düzeyi	6. "İnternet bankacılığı", vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.	3,290	0,001	İlkokul, Ortaokul ve Lise	261	2,78
				Yükseköğretim ve Üzeri		
Eğitim Düzeyi	7. "Telefon bankacılığı", vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.	2,200	0,028	İlkokul, Ortaokul ve Lise	261	2,23
				Yükseköğretim ve Üzeri		
Eğitim Düzeyi	8. "Mobil (Gezici) vergi daireleri", vergilerin ödenmesi bak. en uygun yerdir.	2,090	0,037	İlkokul, Ortaokul ve Lise	261	2,25
				Yükseköğretim ve Üzeri		
Yaş	8. "Mobil (Gezici) vergi daireleri", vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.	2,803	0,005	35 Yaş ve Altındakiler	224	2,49
				36 Yaş ve Üzerindekiler		
Yaş	9. Gelir vergisi tahsil zamanının (Mart-Temmuz) sonu olması uygundur.	3,111	0,002	35 Yaş ve Altındakiler	223	3,50
				36 Yaş ve Üzerindekiler		
Yaş	10. Kurumlar vergisinin tahsil zamanının Nisan sonu olması uygundur.	3,585	0,000	35 Yaş ve Altındakiler	222	3,40
				36 Yaş ve Üzerindekiler		

Defter türüne göre grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösteren iki ifade bulunmuştur. Defter türüne göre farklılık gösteren "GV'nin kredi kartıyla tahsil edilmesi vergi tahsilatını artırır."

ifadesindeki farklılık ($3,63 > 3,30$; $0,020 < 0,05$) 2. sınıf tacirler lehine gerçekleşirken, “Vergilerin Kredi kartıyla ödenme imkânı sağlanması, mükelleflerimizin kredi kartı ödemelerinde problemlere yol açabilir.” ifadesindeki farklılık ($3,48 > 3,17$; $0,026 < 0,05$) 1. Sınıf tacirler lehine gerçekleşmiştir.

Ailedeki birey sayısına göre grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösteren iki ifade bulunmuştur. Ailedeki birey sayısına göre farklılık gösteren “GV’nin kredi kartıyla tahsil edilmesi vergi tahsilatını artırır.” ifadesindeki farklılık ($3,59 > 3,15$; $0,002 < 0,05$) ve “KV’nin kredi kartıyla tahsil edilmesi vergi tahsilatını artırır” ifadesindeki farklılığın ($3,57 > 3,19$; $0,004 < 0,05$) her ikisi de 4 bireye kadar olan küçük (çekirdek) ailelerin lehine gerçekleşmiştir.

Gelir seviyesine göre grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösteren iki ifade bulunmuştur. Gelir seviyesine göre farklılık gösteren “Mobil (Gezici) vergi daireleri”, vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.” ifadesindeki farklılık ($2,45 > 2,23$; $0,045 < 0,05$) 4.500 TL ve üzeri gelir elde eden grubun lehine gerçekleşirken, “Kurumlar vergisinin tahsil zamanının Nisan sonu olması uygundur.” ifadesindeki farklılık ($3,65 > 3,43$; $0,021 < 0,05$) 4.500 TL ve altı gelir elde eden grubun lehine gerçekleşmiştir.

Eğitim düzeyine göre grupların aritmetik ortalamaları arasında yükseköğretimli grubun lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunan dört ifade ise şunlardır;

- “Banka şubeleri”, vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir”. ($3,30 > 3,04$; $0,037 < 0,05$),
- “İnternet bankacılığı”, vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.” ($3,19 > 2,78$; $0,001 < 0,05$),
- “Telefon bankacılığı”, vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.” ($2,48 > 2,23$; $0,028 < 0,05$),
- “Mobil (Gezici) vergi daireleri”, vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.” ($2,48 > 2,25$; $0,037 < 0,05$)

Yaşa göre grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösteren üç ifade bulunmuştur. Yaşa göre farklılık gösteren “Mobil (Gezici) vergi daireleri”, vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.” ifadesindeki farklılık ($2,49 > 2,18$; $0,005 < 0,05$) 35 yaş ve altındaki genç grubun lehine gerçekleşmiştir. Ancak “Gelir vergisi tahsil zamanının (Mart-Temmuz) sonu olması uygundur.” ifadesindeki farklılık ($3,78 > 3,50$; $0,005 < 0,05$) ile “Kurumlar vergisinin tahsil zamanının Nisan sonu olması uygundur.” ifadesindeki farklılığın ($3,73 > 3,40$; $0,000 < 0,05$) her ikisi de 36 yaş ve üzeri grubun lehine gerçekleşmiştir.

Tablo 9. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Tablosu ve Scheffe Testi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişkenler	F	Anlamlılık Düzeyi	Gruplar	N	Ortalama	Farklılık	Ortalama Farkı
Gelir Seviyesi	Kurumlar vergisinin tahsil zamanının Nisan sonu olması uygundur.	6,003	0,003	2200 TL ve Altı	130	3,67	1-3	0,374*
				2201-5000 TL Arası	174	3,65	2-3	0,354*
				5001 ve Üzeri	115	3,30	--	--
Eğitim Düzeyi	6. "İnternet bankacılığı", vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.	7,442	0,001	İlk ve Ortaokul	63	2,51	--	--
				Lise ve Dengi Okul	198	2,87	--	--
				Yükseköğretim	170	3,19	3-1	0,680*
	8. "Mobil (Gezici) vergi daireleri", vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.	3,315	0,037	İlk ve Ortaokul	63	2,06	--	--
				Lise ve Dengi Okul	198	2,31	--	--
				Yükseköğretim	170	2,48	3-1	0,419*
	7. "Telefon bankacılığı", vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.	3,328	0,037	30 Yaş ve Altı	141	2,50	1-2	0,304*
				31-50 Yaş	223	2,19	--	--
				51 Yaş ve Üzeri	60	2,42	--	--
	9. Gelir vergisi tahsil zamanının (Mart-Temmuz) sonu olması uygundur.	6,374	0,002	30 Yaş ve Altı	141	3,45	--	--
				31-50 Yaş	223	3,66	--	--
				51 Yaş ve Üzeri	60	3,95	3-1	0,503*
Yaş	12. Vergi ödeme zamanlarının değişmesi durumunda KV daha rahat ödenir.	4,319	0,014	30 Yaş ve Altı	140	3,29	1-3	0,519*
				31-50 Yaş	223	3,11	--	--
				51 Yaş ve Üzeri	60	2,77	--	--
	13. Bazı gelir türlerinde özel ödeme dönemleri belirl. tahsilatın artması açısından uygundur.	4,870	0,008	30 Yaş ve Altı	138	3,63	--	--
				31-50 Yaş	222	3,82	2-3	0,424*
				51 Yaş ve Üzeri	60	3,40	--	--
	15. Gelir vergisi taksit sayısının 2 olması mükellef açısından uygundur.	3,102	0,046	30 Yaş ve Altı	141	3,45	--	--
				31-50 Yaş	222	3,18	--	--
				51 Yaş ve Üzeri	60	3,03	--	--
Bağlı Olunan Oda	6. "İnternet bankacılığı", vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.	5,561	0,004	Tic. ve San. Odası	138	3,09	1-3	0,336*
				SMMM Odası	57	3,28	"2-3	0,523*
				Esn. ve San.Odası	227	2,76	--	--
	8. "Mobil (Gezici) vergi daireleri", vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.	3,101	0,046	Tic. ve San. Odası	138	2,36	--	--
				SMMM Odası	57	2,68	2-3	0,419*
				Esn. ve San.Odası	226	2,27	--	--
	9. Gelir vergisi tahsil zamanının (Mart-Temmuz) sonu olması uygundur.	3,447	0,033	Tic. ve San. Odası	138	3,46	--	--
				SMMM Odası	57	3,60	--	--
				Esn. ve San.Odası	227	3,73	3-1	0,268*
	22. Vergilerin "kaynakta kesinti (stopaj)" yolu ile tahsili uygun bir yöntemdir.	3,069	0,048	Tic. ve San. Odası	137	2,97	--	--
				SMMM Odası	57	3,37	2-3	0,457*
				Esn. ve San.Odası	227	2,91	--	--

Bağımsız ikiden çok gruplar arası farkların tespiti; araştırmada ana kütle ortalamalarının birbirine eşit olup olmadığını test etmek ve gruplar arası farklılıkları belirlemek için, hazırlanmış 23 ifadeye verilmiş cevaplardan yararlanılarak ikiden fazla gruba sahip demografik verilere göre gruplar arası farklılıkları değerlendirmek için "Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)" testi yapılmıştır. %95 güven düzeyinde yapılan F testinin ardından belirlenen anlamlı farklılıklara

rın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz teknikleri uygulanmıştır. ANOVA sonrası kullanılacak post-hoc çoklu karşılaştırma tekniklerine karar vermek için öncelikle Levene's Testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanarak varyansların homojen olduğu saptanmış ve bundan dolayı da Scheffe Çoklu Karşılaştırma Testi uygulanmıştır. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo incelendiğinde, sadece “Kurumlar vergisinin tahsil zamanının Nisan sonu olması uygundur” ifadesi için gelir seviyesi bağımsız değişkeni açısından gruplar arasında öncelikli olarak alt gelir grubu ve akabinde orta gelir grupları lehine ($F=6,003$; $p=0,003<0,05$) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların saptandığı görülebilir.

Eğitim düzeyi değişkeni açısından, yükseköğretim grubu lehine “İnternet bankacılığı, vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir” ($F=7,442$; $p=0,001<0,05$) ve “Mobil (Gezici) vergi daireleri”, vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir” ifadeleri için ($F=3,315$; $p=0,037<0,05$) düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir.

Yaş değişkeni açısından aşağıdaki dört ifade için istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

- “Telefon bankacılığı, vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir.” ifadesi için, orta yaş (31-50) grubuna göre küçük yaş grubu (30 yaş ve altı) lehine ($F=3,328$; $p=0,037<0,05$) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmıştır.
- “Gelir vergisi tahsil zamanının (Mart-Temmuz) sonu olması uygundur.” ifadesi için, küçük yaş grubuna (30 yaş ve altı) göre ileri yaş (50 ve üzeri) grubu lehine ($F=6,374$; $p=0,002<0,05$) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmıştır.
- “Vergi ödeme zamanlarının değişmesi durumunda KV daha rahat ödenir.” ifadesi için, ileri yaş grubuna (50 ve üzeri) göre orta yaş (31-50) grubu lehine ($F=4,319$; $p=0,014<0,05$) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmıştır.
- “Bazı gelir türlerinde özel ödeme dönemleri belirlenmesi tahsilatın artması açısından uygundur.” ifadesi için, ileri yaş grubuna (50 ve üzeri) göre orta yaş (31-50) grubu lehine ($F=4,870$; $p=0,008<0,05$) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Ancak “Gelir vergisi taksit sayısının 2 olması mükellef açısından uygundur.” ifadesi için, ($F=3,102$; $p=0,046<0,05$) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı

lı farklılığın var olduğu görülse de bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığının tespiti için yapılan Scheffe Çoklu Karşılaştırma Testi sonucuna göre gruplar arasındaki farkın %95 güven düzeyinde anlamlı olmadığı sonucuna varılmıştır.

Bağlı olunan oda değişkeni açısından, dört ifade için istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

- "İnternet bankacılığı, vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir" ifadesi için gruplar arasında Esnaf ve Sanatkarları Odası üyelerine göre, öncelikli olarak Ticaret ve Sanayi Odası üyeleri, akabinde SMMM Odası üyeleri lehine ($F=5,561$; $p=0,004<0,05$) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmıştır.
- "Mobil (Gezici) vergi daireleri, vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerdir." ifadesi için gruplar arasında Esnaf ve Sanatkarları Odası üyelerine göre, SMMM Odası üyeleri lehine ($F=3,101$; $p=0,046<0,05$) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır.
- "Gelir vergisi tahsil zamanının (Mart-Temmuz) sonu olması uygundur." ifadesi için gruplar arasında Ticaret ve Sanayi Odası üyelerine göre, Esnaf ve Sanatkarları Odası üyeleri lehine ($F=3,447$; $p=0,033<0,05$) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır.
- "Vergilerin "kaynakta kesinti (stopaj)" yolu ile tahsili uygun bir yöntemdir." ifadesi için gruplar arasında Esnaf ve Sanatkarları Odası üyelerine göre, SMMM Odası üyeleri lehine ($F=3,069$; $p=0,048<0,05$) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır.

SONUÇ

Ödemede uygunluk kuralı verginin klasik amacı olan mali amacı gerçekleştirmek için idarenin (devletin) vergilemede uyması gereken önemli bir kuraldır. Adam Smith'in 1776 yılında yayınladığı "Milletlerin Zenginliği" adlı eserinde ortaya koyduğu ödemede uygunluk kuralı vergi mükelleflerinin vergiye gönüllü uyum düzeylerini de arttırdığından mali amacın gerçekleştirilmesi açısından son derece önemlidir.

Adam Smith'in eserinde belirttiği ödemede uygunluk kuralından yola çıkarak bu ilkenin ana bileşenlerini ödeme yerinde uygunluk, ödeme zamanında uygunluk ve ödeme şeklinde uygunluk olarak üç ana bileşene ayırmak mümkündür. Bu üç ana bileşenin altında pek çok alt bileşenin olduğu ve bu bileşenle-

rin zamanla değiştiği de bir gerçektir. Örneğin “Vergi Ödeme Noktaları” yeni bir uygulama olarak ödeme yerini kolaylaştıran yeniliklerden biridir.

Gelir vergileri mevzuatımızda uygunluk ilkesini gözeten düzenlemeler bulunmaktadır. Örneğin, gelir vergisinde Mart-Temmuz, kurumlar vergisinde Nisan ayının ve bazı mükellefler için özel ödeme zamanı olarak mükelleflerin kazançlarının arttığı ayların seçilmesi “ödeme zamanının uygunluğu”; vergi daireleri yanında bankalarda, bankaların telefon-internet şubelerinde ve mobil yerlerde ödemenin yapılabilmesi “ödeme yerinin uygunluğu”; vergilerin taksitlendirilerek, çekle, banka ve kredi kartı ile ödenebilmesi ise “ödeme yöntemi/şeklinin uygunluğu” kapsamında değerlendirilebilir.

Uygunluk ilkesinin ana bileşenlerinden “ödeme yerinin uygunluğu” ele alındığında yapılan çalışmada anket uygulanan vergi mükelleflerinin öncelikle “vergi dairelerini” akabinde de “banka şubelerini” vergilerin ödenmesi bakımından en uygun yerler olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Özellikle “Banka şubeleri” ve “İnternet ve telefon bankacılığı” uygulamalarının eğitim düzeyi arttıkça daha fazla kabul gördüğü tespit edilmiştir. Ancak vergilerin “Mobil (Gezici) vergi daireleri” tarafından tahsil edilmeleri gelir ve eğitim düzeyi arttıkça ve yaş küçüldükçe daha fazla kabul görmekteyse de teknolojik ortamlar olarak nitelendirilebilecek “İnternet ve telefon bankacılığı” ile “Mobil (Gezici) vergi daireleri” uygulamalarına genel olarak mükelleflerin çok sıcak bakmadıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Uygunluk ilkesi bir diğer ana bileşeni olan “ödeme zamanının uygunluğu” ele alındığında anket uygulanan vergi mükelleflerinin taksit dönemleri itibariyle gerek “olağan” gerek “özel ödeme zamanlarının” uygun olduğu konusunda genel olarak hemfikir oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak olağan ödeme zamanlarından gelir vergisi ve kurumlar vergilerinin tahsil zamanlarının uygunluğu konusundaki görüşe yaş düzeyi arttıkça daha fazla katılım olduğu görülmektedir.

Uygunluk ilkesi ana bileşenlerinin sonuncusu olan “ödeme yönteminin/şeklinin uygunluğu” ele alındığında vergi mükelleflerinin yöntem olarak taksitlendirmenin uygunluğuna yüksek oranda katıldıkları ve hem gelir hem de kurumlar vergisinde taksit sayısının artırılmasının vergilerin daha rahat ödenmesi bakımından uygun olacağını düşündükleri bulgusuna ulaşılmıştır. Özellikle kurumlar vergisi mükelleflerinin kurumlar vergisinin tek seferde ödenmesi uygulamasına katılmadıkları görülmüştür. Stopaj, geçici vergi ve kredi kartıyla tahsilat yöntemlerinin uygun olduğu şeklinde genel bir kabul olmakla birlikte, muhasebe meslek mensuplarının stopaj yönteminin uygunluğuna diğer oda mensuplarına göre daha fazla katıldıkları anlaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, Abdurrahman; (2011), **Kamu Maliyesi**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Ondördüncü Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.
- AKTAN, Coşkun Can ve Tarık VURAL; (2006), "Kurallar ve Kurumların Sosyolojik Temelleri Üzerine Bir İnceleme: Terminoloji ve Tipoloji", iç. Coşkun Can AKTAN (Ed.), **Kurallar, Kurumlar ve Düzen**, Ankara: SPK Yayınları, ss.1-14.
- AKSOY, Şerafettin; (1998), **Kamu Maliyesi**, Üçüncü Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun (AATUHK)**; (1953), TC Resmi Gazete, 8469, 28 Temmuz 1953.
- BAKKAL, Ufuk; (2003), "Varlık Vergisi Kanunu'nun Maliye Teorisindeki Vergileme İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi", **İ.Ü. İktisat Fakültesi, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 43-44. Seri, ss.95-111.
- ÇELİK, Binnur; (2001), **Vergilemede Müdahale İlkesi**, Ankara: Gazi Kitabevi.
- DEMİRLİ, Yunus; (2011), **Gelişmekte Olan Ülkelerde Vergi Reformları ve Türkiye'de Gelir Üzerinden Alınan Vergiler Açısından Değerlendirme**, TC Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2011/412, Ankara: Hermes Matbaacılık.
- DİKMEN, M. Orhan; (1964), **Maliye Dersleri**, İstanbul: Sermet Matbaası.
- DUE, John Fitzgerald; (1967), **Maliye Bir İktisadi Analiz**, Çev.: Sevim GÖRGÜN, İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- EKER, Aytaç; (1997), **Kamu Maliyesi**, Üçüncü Baskı, İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- GİB (Gelir İdaresi Başkanlığı)**; (2007), Vergimi Kolayca Nasıl Öderim?, Gelir İdaresi Başkanlığı, Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı Yayın No: 33, İnternet Adresi: http://www.gib.gov.tr/fileadmin/beyannamerehberi/vergimi_kolayca_nasil_oderim.pdf, Erişim Tarihi: 11.08.2014.
- GİB (Gelir İdaresi Başkanlığı)**; (2014), "Gelir İdaresi Başkanlığı", İnternet Adresi: <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=271>, Erişim Tarihi: 07.07.2014.
- Gelir Vergisi Kanunu (GVK)**; (1961), TC Resmi Gazete, 10700, 6 Ocak 1961.
- HEREKMAN, Aykut; (1989), **Kamu Maliyesi (Genel Vergi Kuramı Cilt: II)**, Ankara: Sevinç Matbaası.

- Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK)**; (2006), TC Resmi Gazete, 26205, 21 Haziran 2006.
- NADAROĞLU, Halil; (1992), **Kamu Maliyesi Teorisi**, Sekizinci Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- NAKİP, Mahir; (2013). **Pazarlamada Araştırma Teknikleri (SPSS Uygulama)**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Üçüncü Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- NEUMARK, Fritz; (1950), **Maliyeye Dair Tetkikler**, Üçüncü Baskı, İstanbul: Akgün Matbaası.
- NEUMARK, Fritz; (1975), **Vergi Politikası: Adil ve Ekonomik Bakımdan Rasyonel Bir Vergi Politikasının Temel Prensipleri**, Çev.: İclal FEYZİOĞLU CANKOREL, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- PEHLİVAN, Osman; (2013), **Kamu Maliyesi**, Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- RICARDO, David; [1817] (1997), **Ekonomi Politîğin ve Vergilendirmenin İlkeleri**, Çev.: Tayfun ERTAN, İstanbul: Belge Yayınları.
- SMITH, Adam; (1776), **The Wealth Of Nations**, An Electronic Classics Series Publication, Internet Address: <http://www2.hn.psu.edu/faculty/jmanis/adam-smith/wealth-nations.pdf>, Date of Access: 10.06.2014.
- TEKİN, Fazıl; (1998), “Vergi Teorisine Giriş”, iç. Burhan ERDEM ve Fethi HEPER (Ed.), **Kamu Maliyesi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 949, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, ss.124-143.
- TEKİR, Sabri; (1990), **Vergi Teorisi**, İzmir: Akliselim Ofset Tesisleri.
- TÜRK, İsmail; (1992), **Kamu Maliyesi**, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Vergi Usul Kanunu (VUK)**; (1961), TC Resmi Gazete, 10705, 10 Ocak 1961.